

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: ÚZEMNÍ DIFERENCIACE STABILITY LOKÁLNÍCH ELIT V ČESKU (1994-2010)

Autor práce: Bc. Pavla Řezníčková

Formální náležitosti práce (zatrhněte Vaši volbu)

Formální úprava: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Stylistická úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Citační úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Komentář (vč. kvality grafiky, (ne)přiměřenosti délky práce aj.)

Práce jako celek je výborná, z formálního hlediska je velmi dobře a přehledně strukturována.

Stylistická úroveň je velmi vysoká, text je dobře čtivý. Jediným problémem, který se většinou nikdy nikomu nedařilo uspokojivě vyřešit, je rozpor mezi tvrzením, že autorka zpracovala práci samostatně (str. 2) a plurálem v textu: např. „považujeme za vhodné“ (str. 11), „sledujeme vliv faktorů“ (str.12), „přiblížíme některé z prací“ (str. 23), atd., atd. To však není závada, až bude v budoucnosti autorka psát odborné texty, vždy už bude oprávněně mluvit jménem pracovního kolektivu.

Rozsah citované literatury je úctyhodný, diskuse s ní je velmi kvalitní, jediným nedostatkem je podle mne chybějící zmínka o problematice diferenciaci malých obcí na obce v suburbánních zónách a ostatní obce (i když je to částečně řešeno nepřímo rozvojovostí a vysokou intenzitou nové bytové výstavby dotčených území).

Určitý problém je s citací zdrojů statistických dat (viz dále).

Domnívám se, že rozsah a délka práce je přiměřený, tabulky, grafy a kartogramy jsou velmi kvalitně zpracovány a vhodně začleněny do textu. Ke všem kartogramům je třeba uvést jednu výhradu: obce, které byly vyřazeny ze zpracování, by bylo správné v grafice odlišit - např. jemným šrafováním. To, že je např. Praha ve všech kartogramech (včetně podílu obyvatel s vysokoškolským vzděláním) bílá, je chyba, která kazí celkový obraz rozmístění jevů.

V práci jsou některé dílčí nedostatky, které uvádím zde, protože pro ně není dále v posudku samostatná kolonka.

Anglický abstrakt je velmi špatný (i s ohledem na dnešní možnosti překladačů). Jsem zvyklý na to, že anglické abstrakty jsou většinou kostrbaté, s anglickými slovy naroubovanými na český slovosled. Zde však jsou některé věty gramaticky zcela chybné - není např. možné napsat: To complete this objectives required... (Řešení těchto cílů vyžádalo...) - v anglickém překladu zcela chybí podmět, který by měl být před slovesem a není ho možné nahradit infinitivem.

Kromě toho překlad abstraktu obsahuje závažnou věcnou chybu. Hovorový výraz v českém textu „podíl vysokoškoláků“ místo správnějšího „podíl obyvatel s ukončeným vysokoškolským vzděláním“ vedl k chybnému překladu „undergraduates“, což jsou studující vysokých škol před tím než ukončili

příslušnou školu a získali titul (např. na rozdíl od postgraduátů, kteří studují dále po získání titulu), a to je v zásadním rozporu s významem ukazatele, použitého v práci.

Napadá mne (nevím, zda by to šlo zrealizovat), aby se v každém ročníku našel nějaký dobrovolný konzultant anglických překladů, který by tyto abstrakty pro své kolegy přečetl a upozornil včas na do očí bijící chyby. Já takovou roli plním v naší firmě (překládám do angličtiny texty pro RIV, opravuji dopisy podnájemníkům-cizincům v budově, kterou spravujeme, apod.) a funguje to docela dobře.

Dalším nedostatkem je nesprávná citace materiálů ČSÚ. Na str. 32 se uvádí: „Podle Sčítání lidu, domů a bytů k 1.1.2014 se na našem území nachází celkem 6253 obcí“ a dále je prezentována „Tabulka 1 Velikostní struktura obcí podle krajů v Česku (k 1.1.2014)“, u níž je uveden „Zdroj: ČSÚ (2015a)“, stejně jako u obr. 5 na str. 33 a obr. 6 na str. 35. V Seznamu zdrojů dat na str. 75 se uvádí: „ČSÚ (2015a): Sčítání lidu, domů a bytů (2011)“.

To je ovšem naprostý nesmysl a naprostý zmatek. Sčítání lidu, domů a bytů se konalo 26.3.2011 a Česko mělo v té době 6251 obcí. Počet obcí (6253) a počty obcí v jednotlivých krajích a velikostních kategoriích se vztahuje správně k 1.1.2014, nemůže však pocházet ze Sčítání lidu. Základním zdrojem pro tyto údaje je průběžná bilance obyvatelstva, konkrétně databázová tabulka „Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2014“ (publikováno v dubnu 2014). Nevím, odkud pochází tabulka na str. 32 (z uvedené databáze ji může sestavit kdokoliv), je v ní však chyba v tom, že Praha se vyskytuje ve sloupci Celkem, ale chybí ve sloupci 5000+, ačkoliv nechybí v součtu počtu obcí tohoto sloupce. Ostatní údaje se správně vztahují k 1.1.2014.

Kdyby bylo v Seznamu zdrojů dat uvedeno: „ČSÚ (2015c): Databáze, tabulky a číselníky ČSÚ na www.czso.cz“ nebo něco podobného, a na tento zdroj by byly odkazy v textu, bylo by to v pořádku.

Otázka je, jaké obce jsou v databázi - 2011 nebo 2014? Odhaduji, že jsou to obce z roku 2011, ačkoliv to není výslovně uvedeno, protože by bylo dost pracné doplnit databázi o údaje za dvě nové obce, vzniklé k 1.1.2013 (Krhová a Poličná v okrese Vsetín). To je v pořádku. Je správné, že pro ukazatele o nezaměstnanosti a o obyvatelstvu s ukončeným vysokoškolským vzděláním jsou použita data ze Sčítání lidu z roku 2011 a současně v kapitole o velikostní struktuře obcí jsou použita data nejnovější (2014). Jenom v tom nesmí být zmatek a musí to být správně citováno.

Na str. 34 se uvádí „Ještě na počátku roku 1990 bylo v Česku pouze 4120 obcí (ČSÚ 2015a)“. To je opět nepřesnost, nevím odkud pochází. V listopadu 1989 měla Česká socialistická republika 4104 obcí. K 1.1.1990 zanikly ještě další 4 obce, jejichž zrušení bylo připraveno a odsouhlaseno ještě před listopadem 1989. Nejnižší počet obcí v historii Česka byl tedy 4100 obcí, a to k 1.1.1990, tedy na počátku roku 1990. Teprve v průběhu roku 1990 se začaly obce obnovovat. Je to detail, ale nechci, aby se chybné informace fixovaly a šířily.

Určitou přehnanou, a proto nepřesnou zkratkou je tvrzení „V Česku po pádu komunistického režimu v roce 1989 nastal odklon od nivelizačních tendencí ve vývoji společnosti a prostoru (regionů)“. To je nepřesné v tom, že nivelizační tendence ve vývoji prostorů se vyskytovaly pouze na úrovni okresů (to lze dobře dokumentovat na tehdejší podpoře rozvoje 5 okresních měst dnešního kraje Vysočina), ale nikoliv na úrovni krajů (přehnaná podpora Severočeského a Severomoravského kraje na úkor ostatních krajů včetně Prahy) a zejména uvnitř okresů (přehnaná podpora vybraných zejména okresních měst lokalizací nových továren a na ně navazující komplexní bytové výstavby ve formě panelových sídlišť, která vedla k vysávání obyvatelstva venkovské části okresů).

Pro úplnost a spíše jako inspiraci do budoucna uvádím problém s přílohou kódů obcí vyřazených

z databáze. Tento seznam ukazuje velkou poctivost a zodpovědnost autorky (umožňuje další práci s tématem), ale zároveň velkou nezkušenost, jak tento problém prezentovat. Místo jedné stránky přílohy se 6 sloupci kódů by bylo vhodnější uvést tři stránky se dvěma sloupci, obsahujícími kód, dvoupísmennou zkratku okresu a název obce, tj. místo 500496 uvést 500496 OC Olomouc, místo 592935 uvést 592935 VY Březina, atd. Jak znám mentalitu čtenářů, každý začne hledat obce, které zná a dohadovat se, proč byly vyřazeny, což zvyšuje zajímavost a čtivost práce.

Ohledně vyřazených obcí musím uvést ještě jednu drobnou nepřesnost. Na str. 42 je uvedeno „Opava je administrativně rozdělena na osm městských částí“. To není pravda. Opava se člení na vlastní město Opavu, označovanou v databázích jako „Opava (nečleněná část města)“ a osm přičleněných, původně venkovských obcí, označovaných jako „městské části“. To je ovšem opět detail, který uvádím proto, aby se chybné informace nefixovaly a nešířily.

V době předpočítačové byl standardní částí posudku výčet překlepů. To je dnes díky automatickým kontrolám minimalizováno, přesto se vyskytují (např. „... v podobě jakých si pravidel...“ místo správného „...jakýchsi...“, aj.). Znamená to, že i dnes je třeba si text před odevzdáním naposledy pečlivě přečíst (automatické opravy jsou někdy neúplné nebo zákeřné).

Obsah práce

Cíle, výzkumné otázky, hypotézy (*přiměřenost cílů, geografický charakter a relevance cílů, teoretické podložení hypotéz aj.*)

Cíle, výzkumné otázky a hypotézy jsou jasně a jednoznačně formulovány a obsahují přesně to, co se čtenář práce chce dozvědět. Jsou přiměřené úrovni DP, mají naprosto jednoznačný geografický charakter (důraz na územní diferenciaci jevů) a jsou relevantní k poznávání sociálně-geografických procesů v Česku a faktorů, které je ovlivňují. Teoretické podložení hypotéz představuje znalosti, které většinou tušíme, bylo ale potřeba je ověřit, zdokumentovat a kvantifikovat, což se v dostatečné míře stalo.

Práce s literaturou (*teoretické ukotvení práce, diskuse a kritické zhodnocení literatury aj.*)

Práce je velice dobře ukotvena vzhledem k relevantním teoriím, diskuse s literaturou a její kritické zhodnocení je naprosto výborné. Nemohu sice posoudit, nakolik se hodnocení jednotlivých odborných publikací a článků shoduje s hodnoceními, obsaženými v jiných pracích, zpracovaných na katedře, domnívám se ale, že to není podstatné.

Diplomová práce vznikla v rámci grantového projektu, který je kolektivním dílem. Domnívám se, že zapojení studentů do práce na grantových úkolech je pozitivní okolnost.

Popis a hodnocení relevantní literatury jsou velmi přehledně a kvalitně formulované. Jedinou výhradu, jak už jsem se zmínil, mám k tomu, že není zmíněna problematika suburbanizace. Určitě by bylo zajímavé, jestli existuje literatura, která se zabývá vzájemnými vztahy mezi místními samosprávami, nově přistěhovanými obyvateli v satelitních lokalitách a původními obyvateli a jestli mají tyto vztahy vliv na stabilitu místních samospráv.

To je ale spíš námět na další výzkum, protože dělení malých obcí na obce v suburbánních zónách a obce mimo ně by DP neúměrně rozšířilo a zatížilo. Určitě však by tento problém měl být

v budoucnosti zohledněn.

Zásadně ale musím pochválit výstižnost a kvalitu hodnotícího textu.

Metodika práce (*vhodnost aplikovaných metod, kvalita a vhodnost použitých dat aj.*)

Použitou metodiku považuji za velmi vhodnou. Je správné vytvořit ukazatel stability a pak ho porovnávat s jednotlivými vybranými ukazateli, protože se tím neztrácí přehlednost vztahů mezi jevy. Výběr malého počtu jednotlivých konkrétních ukazatelů je v zásadě správný. Je to zcela jistě vhodnější než tvorba nějakého agregovaného ukazatele.

Základem je výpočet ukazatele stability za jednotlivé obce. Metodika založená na počtu volebních období, vykonávaných jednotlivými zastupiteli, se mi zdá velmi vhodná a je velmi dobře popsána. Za zvláště vhodný postup považuji ilustraci výpočtu ukazatele na konkrétní obci (Bojanovice), protože umožňuje udělat si představu o řešení konkrétních problémů (nenavazující volební období, opakující se nebo pouze shodná jména zastupitelů, apod.). Myslím, že výpočet tohoto ukazatele byl nejenom náročný, ale může být využíván i při dalších pracích katedry.

Určitým problémem je výběr dalších vhodných ukazatelů.

Výběr míry nezaměstnanosti je dosti problematický, protože je to jev, který není diferencován primárně na úrovni obcí, ale je diferencován primárně na úrovni mikroregionů. To je dáno vyrovnávací rolí dojížděky za prací, která dobře funguje na malé vzdálenosti (mezi sousedícími obcemi), ale už nedokáže fungovat na větší vzdálenosti (kde doba a náklady na dojíždění se dostávají do rozporu s možným platem dojíždějících). Je však možné se na to dívat i jinak. Vysoká nezaměstnanost zvyšuje nespokojenost a je otázkou jaký vztah má ke stabilitě lokálních samospráv. Pokud ale vím, spokojenost obyvatel v jednotlivých obcích zatím není plošně změřena.

Výběr bytové výstavby a podílu obyvatel s ukončeným vysokoškolským vzděláním byl naprosto vhodnou logickou volbou pro prověření případné závislosti na tomto typu ukazatelů.

Možná by bylo možno použít ještě údaj o vývoji obyvatelstva, buď index vývoje počtu obyvatel (např. 1991-2011 nebo 1995-2014) nebo salda migrace (převís přistěhovalých nad vystěhovalými). Vývoj počtu obyvatel dosti koreluje s bytovou výstavbou, nikoliv však vždy.

Analytická část práce (*správnost a interpretace výsledků, detailnost, struktura a provázanost analýzy*)

Nebudu se vyjadřovat ke všem statistickým postupům a korelačním tabulkám, protože je nepoužívám, ani je nepovažuji za příliš vhodné. Za nejzákladnější praktické nástroje analýzy pokládám kontingenční tabulku (doprovázenou navíc vývoji podílů na relevantních celcích) a komentované kartografické vyjádření prostorového rozmístění.

Pro zodpovězení první výzkumné otázky, jaký je vztah mezi stabilitou elit a velikostí obce je nejvhodnější tabulka č. 13 Zastoupení obcí v jednotlivých kategoriích stability lokálních elit v Česku.

Spolu s dalšími analýzami ukazuje, že nejvyšší stabilitu mají malé obce. K tomu je ovšem třeba dodat, že je to výsledek určitého zprůměrování, protože by bylo třeba velikost obcí doplnit geografickou polohou (na ni však neexistuje jediný souhrnný ukazatel).

Závislost mezi stabilitou lokálních elit a dalšími třemi ukazateli je správně označena jako slabá.

Teprve stanovení prostorových rámců jednotlivých ukazatelů pomocí kartogramů ukazuje proč tomu tak je.

Čtyři zkoumané ukazatele mají zcela odlišnou prostorovou strukturu. To by se ukázalo i při prostém zobrazení jednotlivých ukazatelů v běžné škále hodnot, výrazněji (ale za cenu zamíchání dat do černé skříňky gisových postupů) prostorovou autokorelací.

Intenzita bytové výstavby (viz obr. 11) je vysoká v zásadě ve třech případech obcí:

- v suburbanizovaných zónách kolem Prahy a v menší míře kolem dalších významných center,
- v rekreačních oblastech, kde se ale jedná často o tzv. apartmány, bez vazby na místní obyvatelstvo,
- v jednotlivých obcích, kde došlo k jednorázovému soustředění bytové výstavby v obci s velmi malým počtem obyvatel (což zvyšuje hodnotu ukazatele intenzity). Proto ve svých analýzách (nejnověji 1997-2013) stále více doplňuji intenzitu bytové výstavby absolutním počtem bytů. Tento třetí typ obcí ovšem autokorelace vyřadí.

Nejnižší intenzitu mají severní Čechy a severní Morava, kde stále ještě existuje rozsáhlá zásobárna bytů z doby před rokem 1989.

Použití ukazatele intenzity bytové výstavby je naprosto správné, jenom je třeba si uvědomovat jeho možné slabiny. V každém případě ale má jiný prostorový vzorec než stabilita lokálních elit (viz dále).

Míra nezaměstnanosti, jak bylo řečeno, má regionální charakter (viz obr. 12). Velmi nízká nezaměstnanost je v prostoru Prahy s prodloužením na Mladoboleslavsko a Liberecko, Královéhradecko, Plzeňsko, Českobudějovicko a podél dálnice D1 až na Vysočinu. Velmi vysoká je naproti tomu v severních a severozápadních Čechách, na severní a střední Moravě a na Znojemsku. Vzhledem k plošnému charakteru tohoto jevu se nedá příliš srovnávat s jevy, které se liší obec od obce.

Podíl obyvatel s ukončeným vysokoškolským vzděláním (viz obr. 13) má naproti tomu zcela jednoznačnou prostorovou strukturu. Nejvyšší podíl vysokoškoláků je v suburbánních zónách velkých měst, na dalších místech jsou města a nakonec periferní venkovská území bez významnější rekreační funkce.

Velkým přínosem práce je jednak vypočet hodnot ukazatele stability lokálních elit, ale i jeho kartografické vyjádření (viz obr. 10).

Není vůbec náhodou, že nejvyšší stability dosahují malé obce ve vnitřních periferiích. Dá se předpokládat, že v těchto obcích jsou opakovaně voleni stejní lidé, protože nikdo jiný to nechce dělat (starat se o obec s malým finančním rozpočtem, kde hrozí zánik školy, pošty atp.).

Naproti tomu obrázek ukazuje zřetelně, že mezi obce s výraznou nestabilitou patří především suburbánní zóna Prahy a podobná území. I to je logické. Dá se předpokládat, že v těchto obcích probíhají tvrdé lobistické boje mezi zastánci bytové výstavby pro nově přistěhované obyvatele a odpůrci těchto změn, což se projevuje častým střídáním reprezentace v obci.

Závěry práce (odpovědi na výzkumné otázky, zasazení závěrů do širšího kontextu výzkumu aj.)

Práce prokázala, že stabilita lokálních elit ve velké míře závisí na velikosti obce, má malou závislost

na ukazatelích rozvoje a vytváří samostatný prostorový vzorec, odlišný od jiných jevů.

Nedomnívám se, že by další výzkum měl směřovat na obce se střední stabilitou. Naopak si myslím, že by bylo vhodnější se věnovat obcím s vysokou nebo nízkou stabilitou a zkoumat příčiny. Jednu z příčin jsem uvedl - geografická poloha. Bylo by dobré obce stejné velikostní skupiny rozdělit např. na obce příměstského venkova, periferního venkova a mezilehlého venkova, případně použít jiné klasifikace venkova.

Kromě velikosti a polohy je určitě významným faktorem celková spokojenost nebo nespokojenost s životem v obci a v regionu. To se ale dá těžko kvantifikovat a navíc, jak bylo v práci konstatováno, stabilita může být projevem buď spokojenosti nebo naopak rezignace.

Celkové zhodnocení práce (vč. přínosů práce, provázanosti teoretické a analytické části aj.)

Práci považuji celkově za výborně zpracovanou, dobře dokumentovanou a přínosnou velmi náročnými výpočty ukazatele stability lokálních elit, který může být použit v dalších pracích katedry. Výzkumné otázky byly odpovídajícím způsobem zodpovězeny, teoretická část je dobře provázána s analytickou částí i se závěry. Práci jednoznačně doporučuji přijmout k obhajobě.

Otázky k obhajobě

Odpovědět třeba stručně na připomínky z komentáře, zejména:

Proč není v literatuře zmíněna suburbanizace? (na str. 11 je „suburbanize“, ale to je jen překlep)

Jak je to na katedře s možností konzultovat angličtinu?

Jak je to se zdroji dat z ČSÚ a co obsahuje pracovní databáze (obce 2011 nebo 2014, s počty obyvatel ve velikostních kategoriích 2011 nebo 2014)?

Odkud pochází údaj o počtu obcí na počátku roku 1990? (to mne zajímá osobně)

Jak zpětně (po dokončení DP) hodnotíte vhodnost použitých ukazatelů?

Byly výsledky za Česko hodně odlišné od výsledků za Jihočeský kraj? Co bylo nejvíc jinak (pokud se to dá porovnat)?

Co by bylo možno v dané problematice dále zkoumat?

Datum: 15.5.2015

Autor posudku:

RNDr. Jan Müller

Podpis: